

Міжнародна науково-практична конференція
“Міжнародні тенденції та перспективи розвитку
в освіті та науці в умовах глобалізації”
до 100-річчя академіка Степана Дем'янчука
(м. Рівне, 13 листопада 2025 року)

ВИХОВАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ПРАЦЕЛЮБНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Сойко Інна

*кандидат педагогічних наук, доцент,
декан педагогічного факультету
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Марчук Оксана

*доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри загальної
педагогіки та дошкільної освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»
м. Рівне, Україна*

Виховання навчальної працелюбності здобувачів початкової освіти в НУШ базується на їх заохоченні до самостійного й відповідального ставлення до навчання та пізнання навколишньої дійсності. Учителі формують у дітей наполегливість, цілеспрямованість і послідовність у виконанні завдань. Через ігрові методи та інноваційну діяльнісний підхід молодші школярі вчаться долати труднощі й радіти досягнутим результатам. Відповідно до «Державного стандарту початкової освіти» у Новій українській школі в процесі навчальної діяльності молодші школярі повинні відчувати «радість пізнання, що обумовлюється використанням в освітньому процесі дослідницької та проектної діяльності, коли відбувається розвиток вільної особистості шляхом підтримки самостійності, незалежного мислення, оптимізму та впевненості в собі» [2].

Аналіз наукової літератури засвідчив, що загальні питання працелюбності досліджено в працях багатьох науковців (А. Бочкаров, А. Здравомислов, М. Вебер, С. Струмилін, Т. Михайлов, Я. Неверович, С. Міхонова, І. Сवादковський, В. Ядов, А. Шкуркін та інші).

В сучасних індоевропейських мовах слово «*працювати*» означає «залишатися без батьків», тобто бути приреченим на нестатки, тяжке існування, робити повинність, біль, складність (наприклад, німецьке «*arbeiten*», готське «*arbas*», французьке «*travail*», латинське «*labor*»). В англійській мові слово «*labour*» означає зусилля, життєві турботи. На

подібному трактуванні «праці» акцентується увага у визначеннях, що подаються у вітчизняній довідковій літературі, зокрема, у «Великому тлумачному словнику» *праця* визначається як робота, цілеспрямована діяльність людини, вправа, все те, що вимагає зусиль, старань і уваги, будь-яка напруга тілесних і розумових сил, все, що втомлює [1]. На думку сучасних педагогів, *навчання* – це планомірна, організована, спільна і двостороння діяльність учителів і учнів, спрямована на свідоме, міцне і глибоке опанування останніми системи знань, навичок і вмінь, процес, під час якого набувається загальна освіта, формується і розвивається особистість учня, його світогляд, засвоюється досвід людства і професійної діяльності” [4].

Етимологічний аналіз зазначеного поняття дає підстави для висновку, що головною ознакою праці є виявлення фізичних або розумових зусиль. З моменту об'єднання людей у спільноту задля виживання праця стала не тільки основою її життєдіяльності, але й основною сферою її формування та розвитку. Погляди на роль праці в житті людини змінювались впродовж тисячоліть, що значною мірою зумовлювалось еволюцією економічного світогляду людства. Феномен праці був і залишається предметом дослідження різних гуманітарних наук минулого і сучасності – філософії, соціології, психології, педагогіки. Термін «праця» зустрічається в усіх педагогічних трактатах і вченнях Стародавнього Сходу, Античного Світу, його проаналізовано в літературних джерелах Стародавньої Індії, Месопотамії, Китаю та інших країн. Своє розуміння праці подали вчені Ксенофонт, Платон, Аристотель, Демокрит, Софокл. Розумову працелюбність вчений Сократ пов'язував із пізнанням людиною своєї сутності.

Розуміння феномену праці подано в етнопедагогіці. Воно пов'язане з вивченням традиційних трудових навичок і цінностей, що передаються через покоління в контексті конкретної культури. В українській народній творчості є багато прислів'їв та приказок про навчання і працю дітей та молоді: *Без праці не виловиш і рибки з ставка. Хто не працює, той не їсть. Учення - світло, а неучення - тьма. Праця омолоджує, а ледарювання приносить старість. Як постелиш, так і поспиш.* Ці прислів'я акцентують на важливості прикладення зусиль для досягнення результатів і розвивають у школярів працелюбність, самодисципліну та відповідальність. Вони переконують, що успіх залежить від праці та знань, стимулюючи пізнавальну мотивацію й активність учнів.

В часи середньовіччя Фома Аквінський характеризував працю з погляду християнської традиції, де вона вважалася необхідною умовою життя та зміцненням моралі. Філософ Гегель у своїй філософській системі визначав працю як «загальну субстанцію людського буття», спосіб реалізації свідомості та форму самостійного існування. Він вважав, що

праця охоплює всі види людської діяльності: від одноманітного виробництва до розуміння мистецтва і вивчення різних галузей науки. Вчений Гегель стверджував, що праця є формою реалізації духу, оскільки завдяки праці праці кожна людська особистість самовизначається, самовдосконалюється та набуває нових рис і якостей. Філософи Нового часу, зокрема Ф. Рабле, Ж. Руссо та їхні послідовники, охарактеризували працю, як необхідний «засіб існування та суспільний обов'язок» кожної особистості.

Педагог В. Сухомлинський виокремив різні види праці: навчальну та виробничу, короточасну й довготривалу, платну й безкоштовну, ручну та механізовану, працю в майстерні й на полі, а також індивідуальну і колективну. Ставлення людини до праці залежить від таких характеристик, як: активність, добросовісність, старанність та інші, які об'єднуються під терміном «працелюбність». У розумінні вченого, працелюбність є однією з найважливіших особистісних якостей, що визначає успіх у будь-якій трудовій діяльності. «Педагог В. Сухомлинський переконував, що без праці неможливо віднайти покликання. Свою працю потрібно любити, розкриватися в ній, працюючи постійно над самим собою, вкладати в неї душу, аби праця спочатку для тебе самого стала ніби піснею, а потім ця пісня захопила розум, серця і душі всіх тих, кого вона стосується», - зазначив науковець Кузь В. [3, с. 27]. На думку К. Сачави, “навчальна працелюбність знаходить вияв у любові й звичці до навчальної праці, сумлінному, старанному і своєчасному виконанні навчальних дій без примусу, зацікавленості у досягненні позитивних результатів і слугує не тільки дієвим засобом життєзабезпечення людини, але і її духовної самореалізації” [5].

Позитивний вплив на навчальну працелюбність учнів початкової школи в Новій українській школі мають кілька важливих факторів. По-перше, створення психологічного комфорту в класі сприяє розвитку мотивації до навчання, оскільки учні почуваються впевнено та захищено. По-друге, використання диференційованих методів навчання дозволяє враховувати індивідуальні особливості та рівень розвитку кожного учня. Третім фактором є заохочення самостійної діяльності учнів через їх залучення в процес навчання інтерактивних завдань, що потребують творчого підходу. Активність навчання формується у процесі пізнавальної діяльності, характеризується прагненням до пізнання, розумовим напруженням і виявленням морально-вольових якостей здобувача початкової освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ “Перун”, 2005. 1728 с.
2. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text>. Дата звернення: 01.09.2025.
3. Кузь. В. Василь Сухомлинський – реалізація ідей у сучасній освіті. Умань: ФОП Жовтий, 2017. 75 с.
4. Поняття навчання як дидактична категорія. URL: https://eduknigi.com/ped_view.php?id=122. Дата звернення: 01.09.2025.
5. Сачава К. Взаємозв’язок навчальної працелюбності та пізнавальної активності особистості URL: https://www.rusnauka.com/27_SSN_2012/Pedagogica/3_117072.doc.htm. Дата звернення: 01.09.2025.